

ΛΟΓΟΣ

Σ

TUDOMÁNYOS MŰVEK GYŰJTEMÉNYE

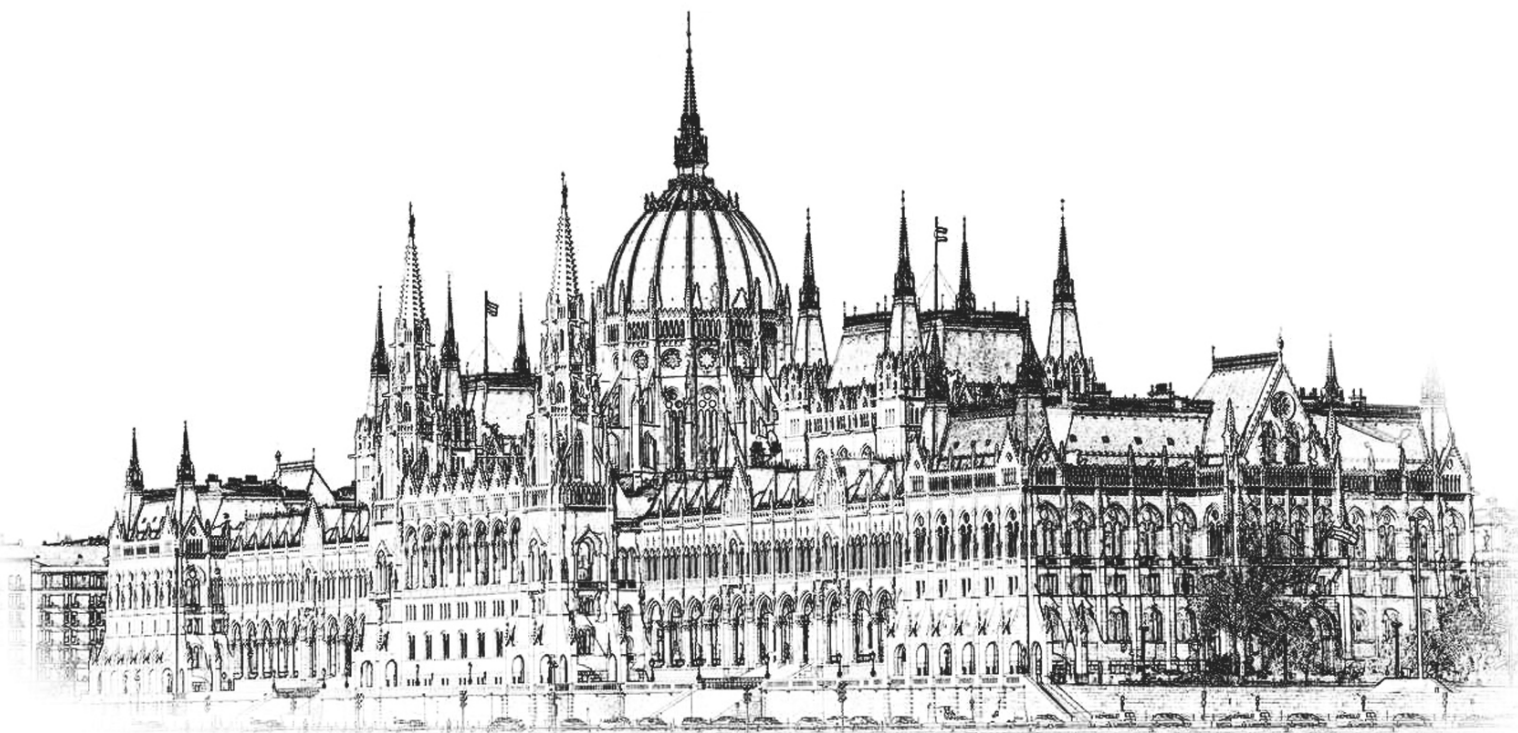
A TUDOMÁNYOS GONDOLKODÁS MŰVÉSZETE

A NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS-GYAKORLATI KONFERENCIA ANYAGAIVAL

KORSZERŰ MŰSZEREK ÉS ALGORITMUSA TAPASZTALATI ÉS ELMÉLETI TUDOMÁNYOS KUTATÁSI

SZEPTEMBER 18, 2020 • BUDAPEST, MAGYARORSZÁG

HANG 3

DOI 10.36074/18.09.2020.v3
ISBN 978-963-7546-28-0

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

TUDOMÁNYOS MŰVEK GYŰJTEMÉNYE

A NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS-GYAKORLATI
KONFERENCIA ANYAGAIVAL

**«KORSZERŰ MŰSZEREK ÉS
ALGORITMUSA TAPASZTALATI ÉS
ELMÉLETI TUDOMÁNYOS KUTATÁSI»**

SZEPTEMBER 18, 2020

HANG 3

Budapest • Magyarország

E
S
P

UDC 001(08)
K 65

<https://doi.org/10.36074/18.09.2020.v3>

A szervező bizottság elnöke: Holdenblat M.

Elrendezés: Kazmina N.

Tervezés: Bondarenko I.

K 65 Korszerű műszerek és algoritmusai tapasztalati és elméleti tudományos kutatási: tudományos művek gyűjteménye a nemzetközi tudományos-gyakorlati konferencia anyagaival (Hang 3), Szeptember 18, 2020. Budapest, Magyarország: European Scientific Platforme.

ISBN 978-963-7546-28-0
DOI 10.36074/18.09.2020.v3

Bemutatjuk a 2020. szeptember 18-án Budapesten megrendezett nemzetközi «Korszerű műszerek és algoritmusai tapasztalati és elméleti tudományos kutatási» multidiszciplináris tudományos-gyakorlati konferencia résztvevőinek anyagait.

A konferencia szerepel a nemzetközi tudományos konferenciák katalógusában; jóváhagyta a ResearchBib és az UKRISTEI (343. sz. tanúsítvány, keltezett: 17.08.2020); az Euro Science Certification Group által hitelesített (22174 sz. tanúsítvány, kelte: 20.08.2020).

A konferencia anyagai nyilvánosan elérhetőek lesznek a Creative Commons Attribution 4.0 nemzetközi licenc (CC BY 4.0) alapján.

A konferencia anyagának bibliográfiai leírásait a CrossRef, az ORCID, a Google Scholar, a ResearchGate, az OpenAIRE és az OUCI indexeli.

UDC 001 (08)

© Konferencia résztvevői, 2020

© «ΛΟΓΟΣ» tudományos művek gyűjteménye, 2020

© European Scientific Platforme, 2020

ISBN 978-963-7546-28-0

TARTALOM

SZAKASZ I. TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS KULTUROLÓGIA

MODERN EDUCATION JOURNALIST: WORK TOOLS Petro K.	7
ТРАНСФОРМАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ Малюк О.Ю.	9
УКРАЇНА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ Балинська О.М.	12

SZAKASZ XII. PEDAGÓGIAI TUDOMÁNYOK

ВИВЧЕННЯ СЛЮСАРНОЇ СПРАВИ ЯК ФУНДАМЕНТ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІКІВ – МЕХАНІКІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ Петренко Т.В., Якимчук М.В.	16
ВПЛИВ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЕСТРАДНОГО ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ» НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Філіппенко Н.А.	17
ВЧИТЕЛЬ ЖЕСТОВОЇ МОВИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ Біланова О.А.	18
ДЕЯКІ КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ Гурін Р.С.	21
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ Коломоєць А.О., Луценко Л.М.	24
ЗІ СТОРІНОК ПЕДАГОГІЧНОГО ЩОДЕННИКА Романовська О.О.	28
ЗМІСТ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОГРАМАХ 1917-1930 РР. Лушпай Т.І.	32
ПАРИТЕТНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ Ворожбіт-Горбатюк В.В.	34
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ Калініченко О.І.	35

ПЕДАГОГІКА НУШ: ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ ПРОГРАМИ Зеленська Л.Д.	37
ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗНАНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ Попадич О.О.	38
РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ Бабакіна О.О.	41
СОЦІАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ Литвин А.Ф.	43
СТАН ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 2-4 КЛАСІВ Кравець Н.П., Бондар Н.В.	45
ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ STEM-ОСВІТИ Беседіна Г.В., Косенко Ю.П., Пархоменко І.В.	48
ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ МОВИ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ Зяць Т.М.	50
ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ: УКРАЇНА І ПОЛЬЩА Борисенко Н.О.	53
ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Лапін А.В.	55

SZAKASZ XIII. FILOLÓGIAI TUDOMÁNYOK

AUTOBIOGRAPHY IN GRAPHIC NOVELS AS THE EXAMPLE OF INTERCULTURAL PERSPECTIVE Tarchanyn M.	57
THE IMPORTANCE OF TRANSLATION TRANSFORMATIONS IN PREVENTING LANGUAGE INTERFERENCE Romaniuk O.	61
THEORETICAL FUNDAMENTALS OF LEXICOGRAPHIC VARIATION OF IDIOM Hromko T.	63
ВСТУП ДО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗУ ЯК ПОНЯТТЯ Розман І.І.	65

ІМЕНА ІСТОРИЧНИХ ПЕРСОНАЖІВ ЯК ХРОНОТОПІЧНІ МАРКЕРИ РОМАНУ Л. ДЕРЕША «ГОЛОВА ЯКОВА» Ільченко І.І.	66
---	----

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯК РІЗНОВИДУ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ Бесараб О.І., Сітко А.В.	68
---	----

SZAKASZ XIV. POLITIKAI TUDOMÁNYOK

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ» У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ ТА ПРАКТИЦІ Руденко Ю.Ю.	72
--	----

SZAKASZ XV. JOGTUDOMÁNYOK

A JOGI TECHNOLÓGIA KOORDINÁLÁSA A JELENLEGI MAGYARORSZÁGI JOGSZABÁLYOKBAN Maksurov A.	75
---	----

METHODICS OF INVESTIGATION OF INCITEMENT TO SUICIDE OF MILITARY PERSONNEL: PROBLEMS OF FORMATION AND IMPLEMENTATION Papusha I., Shevchuk V.	76
---	----

PROBLEMS OF FORMATION OF TACTICAL OPERATIONS IN THE INVESTIGATION OF UNAUTHORIZED OCCUPATION OF LAND AND UNAUTHORIZED CONSTRUCTION Hryshko I.	82
---	----

TACTICS OF DOCUMENTS INSPECTION IN THE INVESTIGATION OF FALSIFICATION AND TURNOVER OF FALSIFIED MEDICINES Parfylo I.	87
--	----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ Шевчук В.М.	90
---	----

ДИСГЕНЕЗІЯ ПРОЦЕДУРНОЇ ЧАСТИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА Мурач Д.В., Миргород-Карпова В.В.	96
--	----

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ Шурдук І.В., Горбенко Є.О., Чумак Р.В.	99
---	----

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ КАБЕЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЩО ЗНАХОДИТЬСЯ В НЕПРАЦЕЗДАТНОМУ СТАНІ Берлінова Л.В., Єременко О.А., Маркіна Т.В.	101
---	-----

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЕДЕННЯ ПЛЕМІННОЇ СПРАВИ У ТВАРИННИЦТВІ Дудка В.І., Калинка А.К.	105
СУДОВА АВТОТОВАРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА КОЛІСНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ «CHEVROLET VOLT» Нестеренко О.А., Мартосенко М.Г., Яненко С.В.	108
ЩОДО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ЛІСОВИХ МАСИВІВ ВОГНЕМ Расюк А.О., Баліна С.Н.	111

SZAKASZ XV. TÖRTÉNELMI TUDOMÁNYOK

SOCIO-POLITICAL, STATE AND CULTURAL ACTIVITIES OF WOMEN REPRESENTATIVES OF THE UKRAINIAN MOVEMENT DURING THE UKRAINIAN CENTRAL COUNCIL Motuz V.	113
ДЖЕРЕЛА СТАНОВЛЕННЯ ОРЕНДНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ ПОРЕФОРМНОЇ ДОБИ Чернікова Н.С.	115
СТАНОВИЩЕ ЦЕРКВИ АСД В УКРАЇНІ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР. Дробаха-Шевцова А.А.	121

SZAKASZ XVI. ÉRÍTÉSZETI TUDOMÁNYOK

ОБРАЗ ЯНГОЛА У ТВОРЧОСТІ МАЙСТРІВ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТИЛЮ ЛЬВІВСЬКОЇ ШКОЛИ КІНЦЯ 1980-х рр. – ПОЧАТКУ ХХІ ст. Драган О.Я.	126
---	-----

SZAKASZ XVII. KATONATUDOMÁNYOK, NEMZETI BIZTONSÁG ÉS SPORT

HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION Rybalko L.	132
БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК ГАЛУЗЬ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА Верескля М.Р., Михаліцька Н.Я.	133
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ ПРО ПРОЦЕС ПОБУДОВИ МАРШРУТУ ПОЛЬОТУУ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ НА ОСНОВІ НЕЧІТКИХ ЛОГІЧНИХ СИСТЕМ Першин О.В., Коршець О.А.	135

Subsequently, Valeria O'Connor-Vilinskaya continued her participation in government activities while working in two public positions in the General Secretariat of Education and in the Department of Arts, where she headed the theater publishing department [2, 152].

The hard and responsible work in government structures of the period of the Ukrainian Central Council gave Valeria O'Connor-Vilinsky not only the experience of public administration, but also demonstrated to her the power of female unity. This served her well during the emigrant period of her life [4, 15].

So, evaluating the socio-political, state and cultural activities of women representatives of the Ukrainian movement during the period of the Ukrainian Central Council, it can be described as high-quality and selfless. This is evidenced by the direct practical contribution of Sofia Rusova to the development of the national education system in Ukraine, Maria Grushevskaya to the development of a project to change the political and legal status of Ukraine and Valeria O'Connor-Vilinsky in the development of the cultural and artistic sphere of Ukraine.

References:

- [1] Motuz, V. K. (2015). Representation of the image of the First Lady of the Ukrainian People's Republic in the Mass Media of the period of the Ukrainian Central Council. *Ecology of visibility: strategies, concepts, projects*. Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference (pp. 69–72). Cherkasy [in Ukrainian].
- [2] Oleynik, N. Yu. (2013). *Socio-political activity of Ukrainian women (1917–1939)*. Kiev, 234 p. [in Ukrainian].
- [3] Onishchenko, A. V. (2016). Women in the Ukrainian Central Council. *Literature and culture of Polesie*, 85, pp. 81–90 [in Ukrainian].
- [4] Smolar, L. (2000). Women's Fates in the Context of the History of Ukrainian Statehood. *The Ethnic History of the Peoples of Europe*, 7, pp. 10–15 [in Ukrainian].
- [5] Ulyukaeva, I. G. (2016). Sofia Rusova's activity on creation of system of preschool education in Ukraine in 1917–1919. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University*, 135, pp. 60–64 [in Ukrainian].

DOI 10.36074/18.09.2020.v3.41

ДЖЕРЕЛА СТАНОВЛЕННЯ ОРЕНДНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ ПОРЕФОРМНОЇ ДОБИ

ORCID ID: 0000-0002-5470-0622

Чернікова Наталія Семенівна

кандидатка історичних наук, докторантка кафедри східноєвропейської історії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

УКРАЇНА

Орендні відносини становили вагомий складову поземельного ринку та капіталістичних відносин в аграрному секторі Катеринославської губернії. В умовах інституціоналізації капіталістичних відносин та сільськогосподарського підприємництва оренда виступала важливою формою перерозподілу земель між землевласниками і землекористувачами та слугувала одним із факторів взаємодії поміщицьких та селянських господарств. Вона сприяла спрощенню та здешевленню процесу концентрації земель у руках сільськогосподарських

виробників, стимулювала і землевласників, й орендарів до раціонального використання земельного ресурсу.

У пореформений період катеринославське дворянство залишалося основним земельним власником та виробником сільськогосподарської продукції, зосереджуючи у своїх руках понад 1/3 земельної площі регіону. Проте скасування кріпосного права, що позначилося втратою гарантованої робочої сили у вигляді залежного селянства, екстенсивне ведення господарства, брак основного і оборотного капіталу, необхідного для обслуговування величезних земельних угідь тощо призвели до економічних та соціальних трансформацій у середовищі дворян-землевласників. По суті, дворянство опинилося перед необхідністю пошуку виходу із кризи і формування нових джерел фінансових надходжень. У цьому контексті земельні володіння дворян набували якісно нового економічного значення. Із засобу задоволення внутрішньогосподарських потреб вони потенційно могли перетворитися на вагоме джерело прибутку за умови інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, застосування нових с/г механізмів та технологій, раціонального планування та використання земельних площ, способів переробки отриманої сільськогосподарської продукції тощо. Так, у величезному маєтку «Грушевський» розміром майже 75 тис. десятин, що був у власності князя Миколи Михайловича, майже половина угідь (46,5%) здавалася в оренду. Разом із цим на іншій частині було організовано інтенсивне зернове господарство та племінне тваринництво. Князь О. О. Щербатов у на 18,915 тис. земельних володінь у маєтку «Хорошевському» Павлоградського налагодив торгівельного землеробство, утримання кінного заводу та племінних мериносових вівчарень, і разом із тим щорічно здавав в оренду селянам 1,2-1,8 тис. десятин, тобто близько 10% площі [1]. Проте «показових» багатопрофільних підприємницьких володінь, що ґрунтувалися на інтенсивному способі ведення господарства, було небагато. Значна частина місцевих землевласників-держслужбовців майже не проживали в маєтках та мало цікавилися господарюванням, доручаючи його ведення недостатньо компетентним та досвідченим управляючим. Деяким власникам, які все ж намагалися самостійно господарювати, у кінцевому рахунку не вдалося при звичаїтися до нових капіталістичних умов та облаштувати економічно вигідне раціональне господарювання на величезних угіддях, що у такому разі виступали баластом. За таких обставин дворяни вбачали у належній їм землі готовий товар, тож пасивне отримання перманентного прибутку від оренди виступало запорукою благополуччя землевласників.

Відтак, наявність обширного орендного фонду та формування ринкових орендних відносин у середовищі великих власників відіграло значну роль в організації підприємницького господарювання на Катеринославщині. За результатами обстеження дворянських земель 1887 р., орендними відносинами було охоплено 630,3 тис. десятин, що становило 36,4% сільськогосподарських угідь місцевих дворян [2]. У Слов'янсько-сербському повіті, відомому переважанням великого дворянського землеволодіння, частка дворянських земель становила 94% орендного фонду повіту і разом із тим лише 8,7% угідь, що належали представникам вищого стану [3]. Серед власників великих латифундій в оренду здавалося лише 3% маєтків – переважно, великими ділянками у довгострокове користування. Власники дрібних (до 50 дес.) маєтків воліли використовувати землю для власного господарювання. Тож «орендними донорами» тут виступали переважно середні власники, які здавали в оренду 1/3 власних земельних площ, 1/2 яких (48,4%) орендувалася селянами [4].

Серед катеринославських землевласників практикувалися наступні форми орендного підприємництва: здавання в оренду земель без ведення власного господарства, що передбачало отримання невиробничого прибутку, та поєднання часткової оренди із веденням власного господарювання. Зазначимо, що почасти капітал, отриманий від оренди, слугував підґрунтям для вдосконалення сільськогосподарської техніки та покращення технологій господарювання власника, однак у більшості випадків становив джерело прибутку для повсякденного використання. На Катеринославщині власники дрібних (до 100 дес.) володінь тяжіли до одноосібного ведення товарного землеробства (силами власної родини або за допомогою найманих робітників), натомість власники середніх та великих угідь все частіше вдавалися до здавання в оренду «надлишків» земельного ресурсу. По Катеринославському повіту наприкінці XIX ст. 68% приватновласницьких земель здавалися в оренду частково, 17% – цілковито, а 14% залишалися поза орендними відносинами та оброблялися, як зазначали сучасники, «за власний кошт» [5].

Дрібні власники Бахмутського повіту, яким належало 2/7 приватновласницької землі, також здебільшого використовували свої угіддя для вирощування зернових культур. Більше половини угідь великих латифундистів знаходилося у змішаному землекористуванні, а 1/6 здавалася цілими маєтками у довгострокову оренду приватним особам і селянським громадам. У соціальному аспекті більша активність в отриманні невиробничого прибутку спостерігалася серед дворян і міщан: 60% і 50% відповідно земельних угідь вони використовували подвійно, 20% і 25% повністю здавали в оренду. Натомість селяни, як і дрібні власники, використовували для господарювання переважну частину належного земельного ресурсу (понад $\frac{3}{4}$), і частіше виступали у ролі орендарів. Переважна частина колоністів, купців та поселян схилилися до здачі в оренду невеликих ділянок паралельно із власною сільськогосподарською діяльністю; випадки цілковитої оренди (6,4% площі) були вкрай рідкими і були обумовлені скоріше випадковими суб'єктивними чинниками [6].

Відтак, переважна частина приватних власників Катеринославської губернії тяжіла до поєднання сільського господарювання із частковою орендою землі з метою отримання додаткового гарантованого прибутку. Для місцевих дворян, які виявилися неспроможними (або неготовими) налагодити капіталістичне виробництво у власних маєтках, здавання в оренду цілих маєтків слугувало вагомим джерелом фінансових надходжень. Натомість наявний орендний ресурс перетворювався на важливе джерело отримання виробничого прибутку для орендарів. Із розвитком сільськогосподарського підприємництва, що супроводжувався інституціоналізацією земельних відносин, орендний фонд збільшувався, відбувалося розширення соціальної бази за рахунок селянства, що виступало важливим суб'єктом орендних відносин.

Орендування приватновласницьких земель у Катеринославській губернії відбувалося як одноосібно – окремими селянами-власниками, так і колективно – селянськими громадами, артілями тощо. Громади, як правило, винаймали землю для багаторічного використання – найчастіше на 3-4 роки, а іноді й до 12. Така форма колективної власності була популярною серед місцевих селян, оскільки, орендування великих ділянок було економічно доцільним, вигідним з точки зору обробітку, боротьби зі шкідниками тощо. Зважаючи на розвиток у регіоні і землеробства, і тваринництва угіддя здебільшого обиралися без урахування їх цільового призначення, а потім розподілялися між селянами відповідно до їхніх потреб. Так, у Бахмутському повіті з розвинутих

тваринництвом лише 28% угідь винаймалося виключно під випасання худоби. До того ж, члени громади будь-якого року могли відмовитися від ділянки, яка або перерозподілялася між іншими общинниками, або здавалася у суборенду іншим селянам.

Артільна (від 2 до 20 чоловік) форма оренди була менш розповсюдженою та істотно відрізнялася від общинної. В артїлі об'єднувалися переважно заможні селяни, які активно займалися торгівельним землеробством і тваринництвом у власних господарствах, а орендовану землю часто використовували для отримання невиробничого прибутку – здавання у суборенду. Про рентабельність таких дій свідчить наступний приклад. У Бахмутському повіті 7 артїлей орендували 2 879,7 дес. землі у середньому по 2,24 руб. за дес., сплативши 7 454,19 руб. вартості. З них понад $\frac{1}{2}$ орендованої площі здавали у суборенду по 6,33 руб., отримавши 9 250,18 руб. валового доходу. Відтак, розмір отриманого невиробничого прибутку склав 1 795,99 руб., без урахування прибутку від сільськогосподарського використання іншої половини орендованої площі [6].

Зазначимо, що тип «невиробничого прибутку» був досить розповсюдженим явищем серед заможних катеринославських селян та міщан. Маючи вільні кошти, вони здавали орендовані великі площі подесятинно у щорічну оренду. Приміром, при сплаченій вартості по 1,77-1,90 руб. за десятину вони правили по 6,25-6,51 руб., отримуючи таким чином до 250% (!) прибутку [6]. Малоземельні селяни винаймали землю за такими цінами виключно для забезпечення власних харчових потреб або взагалі обирали найману працю як більш прибуткову, доцільну тощо. В українських губерніях наприкінці XIX ст. 9% селянських дворів здавали свою землю в оренду, а в окремих повітах, приміром у Бахмутському, цей показник доходив до 20% [7]. Досить часто при цьому незаможні власники наділів керувалися прагненням звільнитися від земельних податків, що відтепер ставали клопотом орендаря (чи отримати кошти на їх сплату), або отримати натуральні продукти за користування землею. Серед заможних селян також була розповсюджена практика здавання в оренду надільних посівних площ (понад $\frac{1}{4}$) біднішим селянам. Натомість вони воліли господарювати на більш родючих придбаних або орендованих ділянках, отримуючи таким чином з оренди додатковий прибуток. Статисти відзначали, що на 1880-ті рр. суборендою було охоплено понад 30% орендованої землі [6].

Становлення капіталістичних земельних відносин у регіонах торгівельного землеробства, у тому числі й на Катеринославщині, поступово набувало закономірного характеру та супроводжувалося виокремленням основних соціальних суб'єктів та формуванням земельного «орендообігу» залежно від попиту-пропозиції. Раціональна організація приватновласницького господарювання, з одного боку, припускала можливість надання в оренду певної кількості землі, а з іншого – й винаймання її означеної кількості. Функціонування селянських господарств залежало певною мірою від оренди й означувало їхню роль у цих відносинах – у якості орендодавці або орендарів, та, відповідно, мету оренди. Основним контрагентом в оренді надільних земель: орних угідь, а надто сінокосів, вигонів, пасовищ, – виступали переважно заможні селяни; зростала їхня питома вага в оренді приватновласницьких площ. Згідно статистичних даних, наприкінці XIX ст. катеринославські селяни орендували 313,3 тис. дес. землі, що становило 38% усієї орендованої ними площі південноукраїнських і 23% українських губерній [8]. Проте насправді розміри селянської оренди були значно більшими та з року в рік зростали: вже на поч. XX ст. у руках заможних

селян південноукраїнського регіону зосереджувалося 1 757,3 тис. дес. орендованих угідь [9].

Роглядаючи співвідношення наданої в оренду та орендованої селянами землі, наведемо наступні дані. У Бахмутському повіті у 1880-х рр. селяни–власники та селянські громади здавали в оренду понад 25 тис. дес. землі, а їхні односельчани-селяни орендували близько 174 тис. дес., тобто у 7 разів більше. Частка здаваної селянами площі становила 12,6% орендного фонду повіту, а орендованої – 81,4% [6].

Відтак, у зв'язку із розвитком товарного землеробства в регіоні земельна оренда серед селян набула значного розповсюдження та складала значну частину площі селянського землекористування. У Катеринославському повіті на 100 дес. селянської надільної й приватновласницької землі припадало 53,5 дес. орендованої. Вигідними для дворян орендарами тут виступали саме колишні поміщицькі селяни. Їхні надільні землі були розкидані дрібними ділянками поміж приватновласницьких, більша частина яких здавалася в оренду, тож останні таким чином локально збільшували площу свого господарювання. Вони приорендовували у середньому 8 дес. на двір, за наявності 5,65 дес. надільної та купленої землі [5]. Відтак, відбувалося становлення ринкового землеробства на орендованій землі, втягнутої до товарообігу.

До категорії позанадільних земель, що здавалися в оренду, належали, окрім приватновласницьких (насамперед, дворянських), землі казни й уділів та землі у власності юридичних осіб – установ (банків, церков тощо). Частка останніх у південноукраїнському регіоні була мізерною, у той час як казенні й удільні землі виступали досить вагомим об'єктом поземельних орендних відносин: південноукраїнські губернії входили до складу 12 губерній Російської імперії, де зосереджувалося 93% фонду казенних земель [10]. Наприкінці XIX ст. їхня площа на Катеринославщині становила понад 134 тис. дес., або 2,6% наявного земельного фонду губернії [11]. Казенні землі надавалися в багаторічну оренду (у середньому на 6 до 9 років) із зобов'язанням розорювати не більше 1/3 площі, а 2/3 використовувати під сіножаті й толоку. Вони користувалися значним попитом серед дрібних орендарів, переважно селян-власників, селянських товариств та громад, колоністів тощо, через низькі порівняно з приватновласницькими ціни, хоча і поступалися за якістю. По Бахмутському повіту оренда 1 дес. орної землі становила 1,68 руб., під толоку – 1,32 руб. [5].

У Катеринославській губернії, як і в сусідніх південноукраїнських, орендарами де-факто виступали не стільки малоземельні селяни, скільки товариства заможних селян або досить заможні одноосібні власники. Представники місцевої влади здавали в оренду землю не тим, хто потребував, а хто «вмів вчасно і жалібніше попросити» [10]. Незаможні селяни нерідко усувалися від користування. «Серед орендарів, – зазначали сучасники, – ... немає жодного безземельного, до того ж орендною землею користуються лише більш-менш заможні господарі, навіть тоді, коли її орендовано усією громадою» [12]. Наявність порівняно дешевого казенного орендного ресурсу сприяла заможним селянам у здійсненні підприємницької діяльності. До того ж, він слугував джерелом отримання додаткового невиробничого прибутку шляхом суборенди. Заможні орендарі надавали малозабезпеченим селянам орендовані ділянки в роздріб за встановленими правилами. Так, по Бахмутському повіту громади орендували безпосередньо у держави 41,1%, а інша частина винаймалася переважно «через другі руки» і з переплатою у 0,66 руб., тобто близько 40% [6].

Таким чином, становлення орендних відносин на Катеринославщині відбувалося в умовах перерозподілу земельної власності серед основних соціальних категорій населення та інституціоналізації сільськогосподарського підприємництва. Орендний фонд регіону складали приватновласницькі володіння, селянські надільні землі та землі у власності казни. Основним земельним донором залишалося дворянство, господарства яких за своєю суттю були орієнтовані на підприємницьку діяльність та отримання як виробничого, так і невиробничого прибутку. Когорту орендарів складало переважно середнє та заможне селянство, яке поступово займало вагоме місце у виробництві сільськогосподарської продукції регіону. Земельна оренда відігравала важливу роль у цьому процесі, адже орендні ціни у регіоні були доступнішими за купівельні для пересічних орендарів.

Список використаних джерел:

- [1] Министерство земледелия и государственных имуществ, Департамент земледелия. (сост.). (1901). *Краткие справочные сведения о некоторых русских хозяйствах* (2-е изд.). (Вып. 2). Санкт-Петербург: тип. В. Киршбаума.
- [2] Островский, А.В. (2016). *Российская деревня на историческом перепутье*. Конец XIX - начало XX в. Москва: Товарищество научных изданий КМК.
- [3] Статистическое отделение Екатеринославского Губернского Земства. (сост.). (1886). *Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии*. (Вып. 3: Славяносербский уезд). Екатеринослав: Типография Я. М. Чаусского.
- [4] Карышев, Н.А. (1897). Крестьянские внаемные аренды в зависимости от колебаний хлебных цен и урожаев. В Чупров А. & Посников А. (ред.). *Влияние хлебных цен и урожаев на некоторые стороны русского народного хозяйства* (с.277-377). Санкт-Петербург: тип. В. Киршбаума.
- [5] Екатеринославская Губернская Земская Управа. (сост.). (1899). *Материалы для оценки земель Екатеринославской губернии*. (Т.1: Екатеринославский уезд). Екатеринослав: Печатня С.П.Яковлева.
- [6] Статистическое отделение Екатеринославского Губернского Земства. (сост.). (1886). *Сборник статистических сведений по Екатеринославской губернии*. (Т. 2: Бахмутский уезд). Екатеринослав: Тип. Я. М. Чаусского.
- [7] Реєнт, О.П., & Сердюк, О.В. (2011). *Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861–1914 рр.)*. Київ: Ін-т історії України НАН України.
- [8] Темірова, Н.Р. (2003). *Поміщики України в 1861-1917 рр.: соціально-економічна еволюція*. Донецьк: ДонНУ.
- [9] Приймак, О. (2002). *Століпінська аграрна реформа на Півдні України (1906-1917 рр.)*. Запоріжжя : РА «Тандем –У».
- [10] Кауфман, А.А. (1918). *Аграрный вопрос в России: курс народного университета*. (2-е изд.). Москва: Моск. науч. изд-во.
- [11] Рихтер, А.А. (ред.). (1897). *Цифровые данные о поземельной собственности в Европейской России*. Санкт-Петербург: Типография П. П. Сойкина.
- [12] Постников, В.Е. (1891). *Южно-русское крестьянское хозяйство*. Москва: Типо-литография Тов-ва И. Н. Кушнерев и Ко.